

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Hur har debatten förändrats?
En jämförande diakron samtalsanalytisk studie av två debatter i
SVT: 1972 och 2017

Författare:
Katarina Albrektson

Specialarbete, SV1301 15 hp
Ämne: Empirisk samtalsanalys
Termin: ht 2018
Handledare: Susanna Karlsson

Sammandrag

I den här samtalsanalytiska studien har jag kvalitativt undersökt och diakront jämfört två debatter i två debattprogram i Sveriges Television. Programmen sändes med 45 års mellanrum. Den första debatten sändes i Kvällsöppet (1972-03-02) och den andra i Opinion Live (2017-09-28). De aspekter som jag har undersökt och analyserat är olika dramaturgiska effekter i debattprogrammen, hur inledningarna är upplagda för att få TV-tittare intresserade av att se programmen, vilka roller aktörerna i debatterna representerar sett utifrån ett demokratiskt perspektiv, vilka signaler som lyssnarna visar, hur talarna hävdar sig retoriskt gentemot varandra och hur talarna överlappar varandras talturer.

Nyckelord: *debatt, samtalsanalys, demokrati, public service*

Innehållsförteckning

1. Inledning, presentation, bakgrund, motivering	6
2. Syfte och forskningsfrågor	8
3. Tidigare forskning.	9
3.1. Forskning om social interaktion i debattprogram i TV	9
3.2. Svenska debattprogram som genre	10
3.3. Debattprogrammets utveckling	11
3.3.1. Debattprogrammen växer fram i radion	12
3.3.2. De första TV-sända debattprogrammen	12
3.3.3. TV som folkbildande medium.....	14
3.3.4. Samhället blir mer informellt och studiapubliken får en aktiv roll.....	14
3.3.5. Blandprogrammen slår igenom	15
3.3.6. Journalisterna positionerar sin roll	16
3.3.7. Etermedierna konkurrensanpassas	17
3.3.8. Internet som teknisk plattform och konkurrent till traditionella medier	18
3.3.9. Sociala medier som debattarena	18
3.3.10. Journalisternas roll i dagens samhälle	19
4. Analysmaterial, metod och teoriram.....	20
4.1. Analysmaterial	20
4.1.1. Transkription	20
4.2. Undersökning av analys av dramaturgiska effekter i debattprogrammen...	21
4.3. Undersökning och analys av två faser i debattprogrammen	21
4.4. Forskningsinriktning, metod och teoriram.....	22
4.4.1. Samtalsanalys – CA.....	22
4.4.2. Lyssnarens roll i samtal	23
4.4.3. När talare producerar listor	24
5. Resultat och analys	26
5.1. Dramaturgiska effekter i de studerade debattprogrammen	26
5.1.1. Dramaturgiska effekter i Kvällsöppet (1972-03-02).....	26
5.1.2. Dramaturgiska effekter i Opinion Live (2017-09-28).....	26
5.1.3. Analys av dramaturgiska effekter i de studerade debattprogrammen	27

5.2.	Inledande fas i de studerade debattprogrammen	30
5.2.1.	Inledningen i Kvällsöppet (1972-03-02)	30
5.2.2.	Inledningen i Opinion Live (2017-09-28)	31
5.2.3.	Analys av inledande fas i de studerade debattprogrammen	32
5.3.	Aktörernas roller i de studerade debatterna	32
5.3.1.	Aktörernas roller i debatten i Kvällsöppet (1972.-03-02)	33
5.3.2.	Aktörernas roller i debatten i Opinion Live (2017-09-28)	34
5.3.3.	Analys av aktörernas roller i de studerade debatterna.....	36
5.4.	Lyssnarnas roll i de studerade debatterna.....	38
5.4.1.	Lyssnarnas roll i debatten i Kvällsöppet (1972-03-02)	38
5.2.2.	Lyssnarnas roll i debatten i Opinion Live (2017-09-28)	40
5.2.3.	Analys av lyssnarnas roll i de studerade debatterna.....	42
5.5.	Retoriska strategier för att hävda sig i de studerade debatterna	42
5.5.1.	Att använda informella, värdeladdade och förstärkande uttryck .	43
5.5.2.	Att producera listor i sin argumentation	45
5.5.3.	Att referera till andra på ett kritiskt eller ironiskt sätt	47
5.5.4.	Analys av talarnas retoriska strategier	48
5.6.	Överlappande tal i de studerade debatterna	49
5.6.1.	Överlappande tal i debatten i Kvällsöppet (1972-03-02)	50
5.6.2.	Överlappande tal i debatten i Opinion Live (2017-09-28)	51
5.6.3.	Analys av överlappande tal i de studerade debatterna	53
6.	Slutdiskussion	54
7.	Litteraturförteckning	56
7.1.	Analysmaterial	57
Bilagor	58
Bilaga 1: Transkriptionsnyckel.....		58
Bilaga 2: Transkription Kvällsöppet (1972-03-02)		
Bilaga 3: Transkription Opinion Live (2017-09-28)		

1. Inledning, presentation, bakgrund, motivering

Debattprogram kan utgöra en demokratisk arena för människor från olika grupper i samhället. Människor med olika roller, villkor, erfarenheter och kunskaper kan mötas och debattera. Om debattprogram fungerar som en sådan demokratisk arena så kan medieanvändare vidga sitt perspektiv på aktuella frågor och fördjupa sina kunskaper.

Under 1970-talet fick medierna de funktioner i samhället som de i princip fortfarande har: Medierna ska informera medborgarna om vad som händer i samhället, de ska granska makten och de ska utgöra forum för debatt inom och mellan olika grupper. Krav på att uppfylla dessa tre funktioner kan endast ställas på public service-medier, inte på t.ex. sociala medier eller privata medieföretag (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:304).

Eftersom debatter i public service förväntas uppfylla dessa demokratiska funktioner så är de också intressanta att studera. Jag har därför valt att kvalitativt undersöka och diakront jämföra två debatter i public service som sändes med 45 års mellanrum i två debattprogram i SVT 1972 och 2017. Genom att kvalitativt undersöka och jämföra de två debatterna som ingår i min studie kan jag upptäcka och synliggöra olika aspekter av hur debattklimatet har förändrats och jämföra resultaten från min studie med forskning om debattprogram, medier och det svenska samhällets utveckling.

Svensk forskning om genren debattprogram verkar saknas under 2000-talet även om det finns forskning om mediers utveckling i allmänhet fram till idag. Det är ytterligare en anledning till att det är intressant att studera debatter i debattprogram och debattklimatets utveckling fram till idag. De aspekter som jag undersöker med samtalsanalys som huvudsaklig metod kan ge nya perspektiv på debatter och resultaten av min studie kan förhoppningsvis fördjupa bilden av hur debattklimatet har utvecklats. De två enskilda debatter som jag undersöker kan emellertid inte

användas för att dra generella slutsatser om skillnader mellan de två tidsperioderna. Debatterna som ingår i min studie och som sändes i programserierna *Kvällsöppet* och *Opinion Live* kan inte heller sägas vara representativa för andra debatter i dessa programserier.

Ett resultat av min undersökning är att representationen av olika roller hos aktörerna skiljer sig åt mellan de debatter jag studerat. I debatten som sändes 1972-03-02 i blandprogrammet *Kvällsöppet* deltar människor som representerar olika roller i samhället, t.ex. en konsumentombudsman, medborgare i publiken och två debattörer som deltagit i samma reklamutredning men som har intagit olika ståndpunkter i debattfrågan. I den studerade debatten i debattprogrammet *Opinion Live* som sändes 2017-09-28 kommer debattörerna enbart från två grupper i samhället. De är medierepresentanter och/eller kulturarbetare. Denna skillnad i representation av roller stämmer väl med tidigare forskning på att medborgarnas möjlighet till inflytande i debattprogrammen minskade under 1980-talet. Redaktionerna och journalisterna började i stället ta kontroll över hela gestaltningen och iscensättningen av debatten (Örnebring 2001:383).

I dagens samhälle konkurrerar internet och sociala medier med traditionella medier om uppmärksamheten från medieanvändarna. På sociala medier kan användarna själva styra över och skapa sitt eget medieinnehåll (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:15). Medieinnehåll på internet kan vara mer personifierat jämfört med papperstidningar eller TV-program som visar samma innehåll för alla läsare eller tittare (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:205). Utvecklingen mot ett mer personifierat medieinnehåll kan innebära att medieanvändarna inte tar del av debatter där människor som representerar olika roller och kommer från olika grupper i samhället deltar. För att motverka en sådan utveckling behöver debattprogrammen attrahera medieanvändarna. Hur programmen utformas av producenterna och hur debattklimatet fungerar påverkar förstås intresset hos medieanvändarna. Sådana aspekter på debatterna undersöker jag också i min studie.

2. Syfte och forskningsfrågor

Det övergripande syftet med den här kvalitativa studien är att upptäcka och synliggöra olika aspekter av hur debattklimatet i Sverige har förändrats över tid. Det gör jag genom att undersöka och diakront jämföra två debatter som sändes i två debattprogram i Sveriges Television 1972 och 2017. Utifrån mitt övergripande syfte har jag formulerat sex forskningsfrågor:

- Vilka dramaturgiska effekter (avsnitt 4.2.) spelar roll i debattprogrammen och hur påverkar de interaktionen mellan deltagarna i debatterna?
- I debattprogrammets inledningar använder producenterna olika medel för att få TV-tittare intresserade av att se programmen. Vilka olika medel används för att attrahera TV-tittare i debattprogrammets inledningar?
- Det är ur demokratisk synvinkel viktigt att aktörerna i debatter i public service representerar olika roller eftersom public service ska utgöra forum för debatt inom och mellan olika grupper (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:304). Vilka olika roller representerar aktörerna i de två debatter som ingår i min studie?
- Lyssnarna spelar en mer eller mindre aktiv roll i alla typer av samtal (Norrby 2014:166). Vilka signaler visar lyssnarna i de två studerade debatterna?
- Jag vill undersöka hur talarna använder några retoriska strategier såsom ordval, produktion av listor och hur de refererar till andra människors roller eller till sina motdebattörers roller. Ordval och tilltal kan visa på förändringar i inbördes relationer och förhållningssätt mellan debattörerna menar Örnebring (2001:345). Vilka skillnader framkommer mellan de studerade debatterna i fråga om hur talarna använder dessa retoriska strategier?
- Ibland händer det att en eller flera talare överlappar en talares pågående samtalstur (Norrby 2014:163). Överlappande tal innebär samtidigt tal. Hur använder aktörerna i de två studerade debatterna överlappande tal?

3. Tidigare forskning

I det här avsnittet redogör jag för forskning om debatter i debattprogram och om utvecklingen av svenska medier och debattprogram.

3.1. Forskning om social interaktion i debattprogram i TV

Christian Svensson (2001) har skrivit en avhandling med titeln ”Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram”. Han menar att studier av social interaktion i svensk TV saknas i tidigare forskning men att det finns internationell forskning om olika typer av samtalsprogram, främst forskning om amerikanska samtalsprogram (Svensson 2001:38).

Svensson (2001) försöker i sin avhandling förena *kontextualistisk samtalsforskning*, som innebär att forskaren tar reda på vad samtal handlar om i dess samhälleliga kontext med *kritisk diskursanalys* (CDA) (Svensson 2001:58). CDA innebär att forskaren problematiserar och empiriskt undersöker sociala och kulturella mönster i olika verksamheter (Svensson 2001:63). Svensson (2001:54) kallar sin forskning SODA-analys (SamtalsOrienterad DiskursAnalys). Som forskningsmetod använder han samtalsanalys (CA) för att sekventiellt analysera debatter i de debattprogram som han undersöker (Svensson 2001:66).

De debattprogram som Svensson (2001) analyserar sändes 1997–1999. Han undersöker vilka roller och funktioner som deltagarna i debattprogrammen intar och analyserar programmens kompositionella struktur genom att beskriva de faser som ingår i dem (Svensson 2001:75). De faser programmen innehåller är:

- *Inledning*: Programmens inleds ofta med vinjetter, bilder, musik, voice-over (berättarröst) och textgrafik. Sedan zoomar kameran in programledaren som säger något kort om programmet eller presenterar dagens debattämnen (Svensson 2001:81–82).

- *Kärnaktivitet*: Svensson (2001:88) menar att kärnaktiviteten är den del av inslagen i programmen där programledaren samtalar med gästerna om ett problem.
- *Debatternas och debattprogrammets avslutningsfas*: Programledarna har förutbestämda tidsramar vilket innebär att de måste hinna avhandla vissa debattämnen inom denna ram. Det innebär också att programledaren ibland måste kontrollera aktörernas inlägg genom att avbryta eller skynda på debatten. Det är programledarens ansvar att avsluta varje debattämne som avhandlas i programmet och att avsluta själva debattprogrammet (Svensson 2001:92).

3.2. Svenska debattprogram som genre

Örnebring (2001:5) har gjort en *historisk genrestudie* utifrån ett *socialhistoriskt perspektiv* av debattprogram i svensk TV 1956-1996. Han menar att debattprogram som självständig genre inte har studerats i tidigare forskning (Örnebring 2001:36). Örnebring (2001:5) vill ta reda på hur genren debattprogram i TV har utvecklats och förändrats från 1956 fram till 1996 och varför debattprogrammen har förändrats på de sätt de gjort. Han konstaterar att debattprogram fungerar som en spegling av sin tid eftersom de är i samklang med samhällsklimatet och tendenser i samhället Örnebring (2001:219).

Men vad är en genre? En *genre* utgör en kategori för innehåll men en genre är även ett samspel mellan mottagarnas förväntningar på genren och producenternas föreställningar om genren. Till genren debattprogram hör program som gör anspråk på att säga något om samhället och på att fylla en funktion i samhället. Dessutom bygger programformatet på att en två programledare kontrollerar debatten (Örnebring 2001:6). Örnebrings (2001:6) definition och avgränsning av genren debattprogram bestämmer också vilka program han väljer att undersöka. I sin studie urskiljer Örnebring (2001:349–350) två olika typer av debattprogram. De är

renodlade debattprogram och *blandprogram*. I de blandprogram som Örnebring (2001:6) undersöker utgör debatter ett centralt programinslag.

Örnebring (2001:42) skriver om programledarens roll i debattprogram. Han menar att det finns en grundläggande rollfördelning inbyggd i genren debattprogram. Programledarens roll är att leda och styra debatten. För tittarna är programledaren en representant för debattprogrammets producenter. Genom sitt uppträdande har programledaren möjlighet att indikera de *anspråk*, *krav* och *intressen* som producenterna har på debattprogrammet.

Örnebring (2001:42–43 efter Svensson 1999:214) delar upp deltagare i debattprogram i fyra olika rolltyper som beror på vilken funktion varje debattdeltagare har i debatten:

- *Exempelroller* – är ofta lekmän och vanliga samhällsmedborgare. De bidrar med sina erfarenheter.
- *Expertroller* – förklarar strukturer och sammanhang. De ger förslag eller ställer krav på åtgärder och de har ofta en erkänd kompetens t.ex. yrkeserfarenhet eller en akademisk examen.
- *Åsiktsroller* – har funktionen att inta en viss åsikt i debattämnet och att argumentera för sin åsikt. En debattdeltagare kan växla mellan åsiktsrollen och expertrollen.
- *Ansvarsroller* – representeras ofta av beslutsfattare.

3.3. Debattprogrammets utveckling

I det här avsnittet beskriver jag utvecklingen för svenska debattprogram fram till år 1996 utifrån Örnebrings studie (2001). Efter 1996 verkar det inte finnas specifika studier om utvecklingen av svenska debattprogram och därför beskriver jag en mer generell medieutveckling i Sverige utifrån Weibull, Wadbring & Ohlssons monografi (2018) om det svenska medielandskapet.

3.3.1. *Debattprogrammen växer fram i radion*

Sveriges Radio hette *AB Radiotjänst* fram till 1957. Ägarna var radioindustrin, nyhetsbyrån TT och tidningarna. AB Radiotjänst började sända radio den 1 januari 1925 (sverigesradio.se 2017-10-05). Dess huvuduppgift var att bilda det svenska folket och det ledde till att debattprogramsgenren började växa fram.

Det svenska folket skulle skaffa sig bildning genom att lyssna på *föredrag*. En del av dessa radiosända föredrag utvecklades under 1920-talet till genren *diskussion* eller *sammanträde*. Från 1931 spelade radions representanter in offentliga debatter i olika lokaler på grammofon eller så sände man studiodiskussioner som var baserade på manuskript vilket innebar att inbjudna deltagare i förväg fick skicka in skriftliga debattinlägg i form av föredrag. Radions tjänstemän klippte isär de insända föredragen till repliker som deltagarna sedan fick varva i studion. De här manusbaserade replikerna framfördes under en tid när det skriftliga var ideal även i muntlig kommunikationsform. Det fanns stränga krav på att radioproducenterna skulle sända opartiska och objektiva program vilket också var en orsak till att man sände den här formen av konstlad debatt med iscensatt redovisning av argument för och emot en företeelse. Folket skulle lära sig debattvett och radion fick fungera som nationens debattforum (Nordberg 1998, Djerf & Weibull 2001 efter Örnebring 2001:81).

3.3.2. *De första TV-sända debattprogrammen*

1956 räknas som TV:s officiella startår. TV producerades i samma public-service-organisation som radio och till stor del av samma människor som hade sänt radio. Det innebar att TV utvecklades utifrån radion vilket också gällde för debatter. Så som debatter hade utformats i radio påverkade hur de första debattprogrammen utformades i TV. Det kom också att påverka hela debattprogramsgenrens utveckling (Nordberg 1998, Djerf Pierre & Weibull 2001 efter Örnebring 2001:80).

Den första TV-sända debatten skedde redan 1955 under en provsändning. Argument för och emot högertrafik diskuterades inför folkomröstningen 1955. Debattprogram hade redan från starten av Sveriges Television en plats i programutbudet. På 50-talet sa man inte debattprogram. Programmen kallades i stället *Paneldebatt* eller *Estraddebatt*. 1960 sändes debattprogrammet *På heder och samvete* och först då började svenskarna använda ordet *debattprogram* i sitt vardagsspråk med samma innebörd som idag (Örnebring 2001:89–91).

Till sin form var debattprogrammen som sagt lika de tidigare studiodiskussionerna i radio. Politiker och akademiker diskuterade utifrån detaljerade anteckningar och en programledare fördelade ordet. Tidigt kom därför TV att kritiserats för att framstå som filmad radio (Örnebring 2001:91–93).

En del av debattprogrammen var paneldebatter där deltagarna satt vända åt samma håll längst med ett långt bord. Deltagarnas placering inskränkte deras möjlighet att tala med varandra. I andra debattprogram satt deltagarna i en halvcirkel vid ett rundat bord. Att prata i mun på varandra var inget alternativ utan aktörerna skulle förhålla sig gentlemannamässigt och artigt (Örnebring 2001:107–108). Inläggen från deltagarna fick ofta karaktären av formella anföranden som tog flera minuter i talad tid. Snabba replikskiften och rapp argumentation var ovanligt. Om det uppstod oenigheter brukade inte deltagarna konfrontera varandra (Örnebring 2001:110–112).

Vad gäller deltagarnas roller så intog programledaren en passiv övervakande roll men fördelade ordet och försökte tillsammans med deltagarna att nå konsensus och samstämmighet. Publiken osynliggjordes eftersom de inte fick komma till tals. Debattdeltagarna representerade olika samhällsinstitutioner (Örnebring 2001:124): Akademiker hade rollen som sanningssägare. De ansågs uttala fakta i stället för åsikter. Deras roll accepterades för det mesta av övriga aktörer i debattprogrammen som också försökte få akademikerna på sin sida för att få genomslag för sina argument. Ibland hände det att akademikerna ifrågasatte varandras påståenden. Vetenskapliga samtal med en akademisk vokabulär kunde då ta över debatten vilket

kunde leda till att debattfrågan behandlades som något som borde avgöras av experter (Örnebring 2001:140–142).

Men kunde representanter för olika medieorganisationer vara lämpliga uttolkare av allmän opinion? Örnebrings (2001:42–43) studie visar inte stöd för att det skulle förhålla sig så. En stor del av medierepresentanterna som medverkade i debattprogrammen var redaktörer som propagerade för en bestämd politisk uppfattning eller partianknytning.

Ofta fick debattdeltagarna vara med och avsluta programmen med en slutreplik. Programledaren sammanfattade sedan syftet med debatten och betonade konsensus även om det fanns meningsskiljaktigheter. För att framhäva konsensus repeterade programledaren de punkter där deltagarna varit eniga (Örnebring 2001:125–130). Strävan efter konsensus berodde på att man i offentligheten ansåg att TV skulle vara en arena för meningsutbyte men samtidigt inte skulle bidra till polarisering (Örnebring 2001:132).

3.3.3. TV som folkbildande medium

Radio och TV styrdes av stränga krav på objektivitet och neutralitet (Örnebring 2001:88). Etermedierna skulle stå fritt från både stat och marknad. TV:s ledning bestod till en början av akademiker men till radion anställdes allt fler personer med journalistisk bakgrund (Örnebring 2001:83). TV var ett folkbildande medium och 1957 togs det beslut om att ägarbilden i monopolföretaget AB Radiotjänst skulle breddas. Nya aktieägare blev olika folkrörelser t.ex. frikyrkan, LO och bildningsförbunden (Hadenius 1998:141 efter Örnebring 2001:87). Samma år bytte AB Radiotjänst namn till *Sveriges Radio*. 1967 fick folkrörelserna ännu mer makt över Sveriges Radio eftersom de tilldelades en aktiemajoritet på 60 procent (sverigesradio.se 2017-10-08).

3.3.4. Samhället blir mer informellt och studiopubliken får en aktiv roll

Från 1960-talet började samhället att bli mer och mer informellt. Det innebar bland annat att tilltalet i vardagen, i kommunikationen mellan myndigheter och medborgare samt hur medierna tilltalade till sin publik blev mer familjärt. Denna samhällseliga tendens gällde även i debattprogrammen. I debattprogrammet *Storforum* som sändes i november 1968 lät man lekmän och representanter för allmänheten komma till tals på ett sätt som de inte tidigare hade fått. Programmet var i linje med en tid av radikalare anda i samhället och ett omformulerat kulturbegrepp. Allmänheten skulle nu ges plats i det offentliga rum som TV utgjorde (Örnebring 2001:169). Programledarna började inta en mer aktiv och personlig roll och debattdeltagare fick räkna med att bli ifrågasatta av både övriga debattdeltagare och av studiopubliken (Örnebring 2001:199). Synen på publiken som mottagare av bildande och fostrande medieinnehåll förändrades och publiken tilläts inta en roll som delaktiga samhällsmedborgare i debattprogrammen (Örnebring 2001:217).

3.3.5. Blandprogrammen slår igenom

1969 fick Sverige en andra TV-kanal och tittarna fick därmed ett utökat programutbud. Satsningen på samhällsprogram ökade men tittarna kunde också välja bort samhällsprogram till förmån för ett mer underhållande program. Det gjorde de också. Men upplysningsprojektets ideal rådde fortfarande och etermediernas uppgift var att bidra till folket bildning och demokratiska fostran. För att komma tillrätta med konkurrensen mellan underhållande program och samhällsprogram introducerade Sveriges Radio *blandprogram*. I dessa program växlade man mellan underhållande inslag och samhällsinformation. Syftet med blandprogrammen var att idka upplysning samtidigt som man attraherade tittare (Örnebring 2001:60).

Från början av 1970-talet skedde stora nedskärningar i TV:s organisation. Nya och billigare programformat skulle produceras. Debattprogrammen var studiobaserade och därför ekonomiska att producera. Sveriges Radio började också satsa stort på att bygga ut TV:s distriktsorganisation för att kunna regionalisera TV. Debatter som förut hade hört till samhällsredaktionens program började även användas av kulturredaktionen och nöjesredaktionen. Tanken var att debattformatet kunde skapa

ett samhällsrelevant kultur- och nöjesutbud och att konfrontationsinriktade debatter kunde vara underhållande (Örnebring 2001:168–169).

Det mest kända och populära blandprogrammet blev *Kvällsöppet*. Programmet producerades av TV2:s nöjesredaktion och det hade en tydlig samhällsprofil med återkommande debattinslag (Örnebring 2001:171). *Kvällsöppet* hängde med i regionaliseringssatsningen och produktionen alternerades mellan Stockholm, Göteborg och Malmö och senare även mellan andra distrikt (Djerf & Weibull 2001 efter Örnebring 2001:171). *Kvällsöppet* kom att bli TV2:s profilstarkaste program och det sändes i 593 avsnitt under 1970-talet. Debattämnen var inte förutbestämda eftersom de skulle vara så aktuella som möjligt. Programmet direktsändes ofta. *Kvällsöppet* sändes först alla vardagskvällar i veckan men begränsades sedan till fyra och mot slutet av programmets sändningsperiod till tre avsnitt i veckan. När deltagare debatterade satt programledaren oftast på en stol eller i en fåtölj framför en mindre läktare med plats för ca 40 personer. Ibland satt publiken och medverkande artister med bland debattgästerna. Formell klädsel hade varit ett måste i 1950- och 1960-talets debattprogram. I *Kvällsöppet* fanns det inget tvång om formell klädsel och det var vanligt att deltagarna bar ledig klädsel (Örnebring 2001:178–180).

3.3.6. Journalisternas positionerar sin roll

1974 tog journalisterna över uppgiften att definiera vad som var viktigt i etermedierna. Det hade förut varit en roll för en akademiskt bildad folkrörelseförankrad elit. Enligt 1974 års radioutredning skulle etermedierna uppfylla informationsfrihetens krav genom att ägna sig åt kritisk granskning av olika samhällsinstitutioner (Örnebring 2001:162–163).

Journalister etablerade sig från 1968 som både producenter av debattprogram och som programledare. Debattprogrammen blev precis som andra mediegenerer mer granskande och samhällskritiska. Journalisterna tog alltmer en roll som allmänhetens ombudsmän i både debattprogram och i samhället. Genom att framställa publiken och allmänheten som drabbade och kontrastera dem gentemot politiska makthavare

fick journalisterna makten att kritisera. I debattprogrammen tog journalisterna en roll som mellanhand mellan styrande och styrda. Journalisterna började även ta över rollen som utbildare och definierare av problem från akademiker och politiker (Örnebring 2001:374–375).

Graden av *fördjupning* är en aspekt av innehållet i medierna där journalistiken utvecklades i två olika riktningar: det *ytliga* och *snabba* mot det *fördjupande* och *långsamma* (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:20).

3.3.7. Etermedierna konkurrensanpassas

Från slutet av 1970-talet började den medierade offentligheten att utsättas för tilltagande konkurrens om tittarnas uppmärksamhet. En viss konkurrens fanns redan från kabel- och satellitkanaler och producenterna började anpassa TV för en framtida konkurrensutsatt marknad (Örnebring 2001:275). Det övergripande målet blev inte längre att stödja ett visst journalistiskt ideal utan det blev i stället att publiken skulle välja att se programmet (Örnebring 2001:375). Berättargrepp som tidigare mest hade förekommit i kvällstidning- eller tabloidpressen spreds nu till andra medier. Det handlade om personfixering, konfliktorientering och polarisering i ämnesval. I debattprogrammen kunde denna tabloidisering märkas genom att aktörer i programmen inte främst valdes utifrån sin formella kompetens eller utifrån vilken institution de representerade utan utifrån om de hade medievana, var kontroversiella eller hade något intresseväckande att säga (Örnebring 2001:376–380).

För att skapa ett högt uppmärksamhetsvärde fick debattdeltagarna inte ändra sina åsikter eller nyansera sina dem. Debatterna behövde därför regisseras noggrant. Att journalisten i sin roll skulle fungera som tolk och ombudsman blev en starkt förankrad journalistisk praktik och framställningsform som gav journalister makt och kontroll genom att de t.ex. kunde upprätthålla förutbestämda konfliktstrukturer (Örnebring 2001:376).

Under andra hälften av 1980-talet ändrades förutsättningarna för ägandet av Sveriges Radio-koncernen. Ensamrätten ifrågasattes alltmer och därför blev det nödvändigt att ändra ägarmodellen. Den modell för public service som gäller idag inrättades 1993 då riksdagen tog beslut om att skapa tre stiftelseägda programbolag: *Sveriges Radio*, *Sveriges Television* och *Utbildningsradion* (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:20). Public service syfte är nu att säkerställa oberoende TV- och radioverksamhet till samhället och allmänhetens tjänst. En förvaltningsstiftelse har ansvar för att varje programbolags verksamhet bedrivs till tjänst för allmänheten. Förvaltningsstiftelsens styrelse skall bestå av företrädare för samtliga riksdagspartier och styrelsen ska föreslå ledamöter till de tre programbolagen. Förvaltningsstiftelsen får däremot inte påverka fördelningen av avgiftsmedel och programverksamheten (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:154–155).

3.3.8. Internet som teknisk plattform och konkurrent till traditionella medier

Från år 2010 spreds radio och TV över internet och det blev möjligt att titta på TV-program och lyssna på radioprogram oberoende av programtablå. Traditionella medier använder internet som en teknisk plattform för att distribuera och producera medieinnehåll (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:69–70). Internet har också i allt högre grad kommit att bli en konkurrent till TV och radio om medieanvändarna (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:147). Internetanvändningen har blivit alltmer individualiserad. En viktig orsak till denna individualiseringsprocess är att människor kunde börja använda internet i sina mobiler. Omkring 2010 ägde en majoritet av svenska folket en smartmobil med tillgång till internet (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:76–77).

3.3.9. Sociala medier som debattarena

Från 2000-talets början utvecklades de sociala medierna snabbt (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:80). I dagens samhälle konkurrerar de med de traditionella medierna om funktionen att vara en arena för debatt. På sociala medier har medlemmarna möjlighet att själva välja vilka interaktiva grupper de vill delta i och

det är vanligt att opinionsmaterial blir viralt (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:304). Alla människor blir på så sätt potentiellt viktiga eftersom de kan sprida medieinnehåll i sociala medier (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:204–205).

För att kunna delta i sociala medier erbjuder medieföretagen ofta medieanvändarna möjlighet att interaktivt kommentera i kommentarsfält som ansvarig medieutgivare står för. Debattklimatet har emellertid blivit hårdare och rasism, kränkningar och hat uttrycks i kommentarfälten. Därför kan traditionella medier inte låta interaktiva kommentarer flöda fritt utan de måste moderera kommentarerna (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:206).

3.3.10. Journalisternas roll i dagens samhälle

Journalister väljer idag alltmer att framställa sig själva som experter i stället för att granska experter och makthavare. De intervjuar varandra eller gör egna bedömningar av sakfrågor. Studier visar att journalister som verkar i dagens samhälle hellre lyfter fram intressanta åsikter än fördjupar sig i sakfrågor i sin rapportering (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:237).

Det finns också en bristande representativitet i journalistkåren eftersom en majoritet av dagens journalister kommer från akademiker- och tjänstemannahem. Den här bristen på representation från olika grupper i samhället bland journalister kan leda till att journalister inte förstår andra gruppers livsvillkor och till att vissa grupper i samhället får större tillgång till det offentliga samtalet än andra. Det kan bidra till att skapa en elitistisk och politiskt korrekt journalistik. En motvikt till utvecklingen inom journalistiken utgörs av att internet ger vanliga medborgare möjlighet att göra sin röst hörd. Men det är främst journalister som syns och hörs i det offentliga samtalet och som dominerar opinionsbildningen (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:238–239).

4. Analysmaterial, metod och teoriram

I det här avsnittet presenterar jag först analysmaterialet som jag använt för den här studien. Sedan följer en presentation av de metoder (avsnitt 4.2–4.4) och den teoriram (avsnitt 4.4) som jag använt för min studie.

4.1. Analysmaterial

Analysmaterialet för min studie är videoinspelningar av två debattprogram i Sveriges Television. Jag har undersökt och analyserat inledningarna i debattprogrammen samt två debatter i dem. Det ena debattprogrammet är Kvällsöppet som sändes 1972-03-02. Kvällsöppet var ett populärt blandprogram under 70-talet med debatter som centrala programinslag (Örnebring 2001:171). Det andra debattprogrammet är Opinion Live som sändes 2017-09-28.

Urvalet av debattprogram för min studie samstämmer med den definition och avgränsning för genren debattprogram som Örnebring (2001:6) gör i sin studie: Det är program som gör anspråk på att säga något om samhället och fylla en funktion i samhället. Programformatet bygger på att två eller fler samtalsdeltagare diskuterar, samtalar, debatterar och argumenterar under överinseende av en eller två programledare (Örnebring 2001:6). Örnebring (2001:6) reserverar sitt urval av program med att debattinslagen ska spela en central roll. Blandprogrammet Kvällsöppet som ingår i min studie har jag valt med till hänsyn till att debattinslagen spelar en central roll i programmet.

4.1.1. Transkription

Jag använder forskningsinriktningen samtalsanalys (CA) som metod för min studie. I CA är det primära analysmaterialet videoinspelningar eller ljudinspelningar av de samtal man vill undersöka (Green-Vänttinen 2001:34, Norrby 2014:99). För att kunna bearbeta det inspelade materialet och läsa det så överför man materialet från

tal till skrift genom att transkribera det (Norrby 2014:99). Att transkribera ett inspelat material är en process eftersom det krävs upprepade omlyssningar för att man ska förstå samtalet och ofta behöver man revidera transkriptionen efterhand som man lyssnar på det inspelade materialet (Green-Vänttinen 2001:34).

För att systematiskt kunna överföra tal till text behöver man en transkriptionsmetod. Jag har valt att transkribera mina videoinspelningar utifrån en transkriptionsnyckel (Bilaga 1) som Norrby (2010:110–111 efter Nordenstam 1994b Korpus Grupp) återger. Min transkription av inledningen och av en debatt i Kvällsöppet (1972-03-02) finns i Bilaga 2 och av inledningen och av en debatt i Opinion Live (2017-09-28) i Bilaga 3.

4.2. Undersökning och analys av dramaturgiska effekter i debattprogrammen

Jag undersöker och analyserar dramaturgiska effekter i debattprogrammen förutsatt att de påverkar interaktionen mellan deltagarna. Dramaturgiska effekter kan man undersöka när man vill analysera TV-program (Svensson 2001:74). Exempel på olika dramaturgiska effekter är t.ex. verbala signaler hos deltagarna, hur det fysiska rummet är utformat, var i rummet deltagarna befinner sig och hur olika artefakter är placerade.

4.3. Undersökning och analys av två faser i debattprogrammen

I min studie undersöker och analyserar jag två faser i varje debattprogram: *inledningarna* och en *kärnaktivitet*. En kärnaktivitet i ett debattprogram är en debatt om ett aktuellt debattämne (aktuellt för den tidpunkt då debattprogrammet sändes). Olika faser som brukar finnas med i debattprogram beskriver jag i avsnitt 3.1. De två faserna i debattprogrammen som ingår i min studie undersöker jag för att upptäcka och diakront jämföra hur producenterna försöker få TV-tittare intresserade av att se programmen och för att kunna undersöka olika aspekter av debatterna i de två debattprogrammen.

4.4. Forskningsinriktning, metod och teoriram

I min studie har jag gjort en jämförande, diakron samtalsanalys utifrån forskningsinriktningen CA. CA är både en metod och en teoretisk referensram (Green-Vänttinen 2001:29). Med CA som metod kan jag kvalitativt upptäcka och undersöka olika aspekter av debatterna. I min studie undersöker jag olika företeelser som förekommer i samtal. Två av dessa företeelser förklarar jag och beskriver i avsnitt 4.4.2 och i avsnitt 4.4.3 Företeelserna är *lyssnarsignaler* (avsnitt 4.4.2) och talares *produktion av listor* (avsnitt 4.4.3).

4.4.1. Samtalsanalys – CA

CA är en förkortning av *Conversation Analysis*. Det är en forskningsinriktning som växte fram under 1960-talet. CA är en induktiv och empiriskt inriktad metod (Green-Vänttinen 2001:29). Forskaren sätter inte upp hypoteser i förväg och analysen bör endast bygga på sådana enheter som deltagarna själva använder i interaktionen för att kunna förstå varandras budskap. Forskaren måste kunna finna dessa enheter genom att noggrant studera analysmaterialet och sedan leta efter återkommande mönster för att på så sätt bygga sina slutsatser (Norrby 2014:35).

En utgångspunkt för CA är att det finns en förväntad och organiserad struktur i alla samtal. Ett samtal är därför en typ av diskurs eftersom det utgör en strukturerad och sammanhängande sekvens i någon form av samtalskontext (Norrby 2014:40). Green-Vänttinen (2001:30) menar att en CA-analys kallas sekvensanalys eftersom man inom CA ser på yttranden utifrån deras sekventiella position och inte som enskilda isolerande yttranden. Den kommunikativa situationen ses också som en dynamisk process (Norrby 2014:43).

För att finna diskursens enheter delar man upp ett samtal i strukturella basenheter. En strukturell basenhet utgörs av en talares egen samtalstur. Inom CA kallas en samtalstur för en *turkonstruktionsenhet* vilket förkortas *TKE* (Norrby 2014:40–41). Forskaren studerar turkonstruktionsenheter i samtal för att undersöka hur

interaktionen organiseras. Samtalet kan t.ex. organiseras i sekvenser av *närhetspar*. Närhetspar är sekvenser av två turkonstruktionsenheter som hänger samman i två tydliga delar t.ex. en fråga som följs av ett svar (Norrby 2014:41).

Forskare studerar också mindre enheter än en TKE. Dessa enheter har inte status som självständiga repliker och kallas *uppsbackningar*. Uppbackningar är småord som yttras av en samtalsdeltagare under en annan talares pågående tur (Norrby 2014:41). Uppbackningar och samtalsturer studeras på en *mikrostrukturell* nivå. Analysenheter som studeras på en *makrostrukturell* nivå är närhetspar, olika faser i ett samtal och ämnesövergångar som i CA kallas *topikstruktur* (Norrby 2014:42).

Poängen med CA-analys är att den som analyserar ett samtal ska tolka det utifrån ett deltagarperspektiv här och nu och inte utifrån vad som yttras längre fram i interaktionen (Norrby 2014:195–196). Målet är att ta reda på hur samtalsdeltagarna löser en viss uppgift, t.ex. hur de avslutar ett ämne eller hur de överlämnar turen. Forskaren bör sig ställa sig frågan: Varför detta nu (Norrby 2014:42)? Avvikelser från generella mönster i ett analysmaterial ska studeras noggrant och inkluderas i analysen (Norrby 2014:43).

4.4.2. Lyssnarens roll i samtal

Norrby (2014:166) skriver att i samtal finns det två roller att besätta: talarens och lyssnarens. Rollerna växlar allteftersom ett samtal fortskrider och lyssnare är inte passivt tysta utan de utövar en mer eller mindre aktiv lyssnarroll. När vi lyssnar kan vi t.ex. nicka eller skaka på huvudet, vi kan humma eller yttra korta inpass. Det kallas för *lyssnarsignaler*. De flesta forskare är överens om att uppsbackningar är ett slags stödjande tal som yttras av lyssnaren när någon annan talar och lyssnaren inte gör anspråk på att ta över turen. Strukturellt sett räknas därför inte uppsbackningen som en egen TKE. Uppbackningarna består ofta bara av ett enstavigt ljud eller ett ord t.ex. *ja*, *mm* eller *hm*. Green-Vänttinen (2001:325) menar att uppsbackningar kan vara det mest prototypiska sättet för lyssnare att visa talare hur deras yttrande tas emot.

Gardner (1995 efter Green-Vänttinen 2001:43–44) studerar intonationen i det uppbackande uttrycket *mm* i australisk engelska och identifierar tre olika funktioner för uttrycket om det används för att signalera mottagande av talarens tur. En *nedåtgående intonationskurva* är den vanligaste funktionen. Då använder lyssnaren *mm* för att på ett neutralt sätt signalera uppmärksamhet och att lyssnaren inte tänker tillägga något. Denna intonationskurva ger uttrycket *mm* en kvitterande funktion. Om intonationen av *mm* är *fallande-stigande* fungerar uttrycket som en fortsättningssignal. Då signalerar lyssnaren att det finns något problem i talarens TKE och att lyssnaren därför vill uppmuntra talaren att fortsätta sin tur. Om intonationen av *mm* är *stigande-fallande* så är funktionen i stället värderande. Då uttrycker lyssnaren ett ökat engagemang samtidigt som lyssnaren signalerar att talarens yttrande tagits emot oproblemiskt. Green-Vänttinen (2001:44–45) menar att när *mm* används som en kvittering är det också en fortsättningssignal. När det handlar om prototypiska fortsättningssignaler kan det finnas likheter mellan engelska och svenska menar Green-Vänttinen (2001:45).

I en studie av helsingforssvenska undersöker Green-Vänttinen (2001:329–332) *icke-instämmande uppbackningar* och kommer fram till att om en lyssnare inte instämmer med en talares yttrande men ändå vill signalera att hen lyssnar är det vanligt att lyssnaren använder den neutrala uppbackningen *mm*. Icke-instämmande uppbackningar uttalas med *monoton röst* och *svag röststyrka*. Ofta är också icke-instämmande uppbackningar fördröjda. Uppbackningar kan även användas för att skynda på talaren genom att lyssnaren upprepar sin uppbackning. Om lyssnaren t.ex. upprepar *mm mm mm* kan hen signalera att talaren ska avsluta sin tur.

4.4.3. När talare producerar listor

Karlsson (2010:141–143) undersöker i en samtalsanalytisk studie vad som händer när talare producerar listor. Talare producerar listor som en slags uppräknings- eller upppräkningslistor i olika led. Syftet är att presentera olika företeelser som något som hör ihop. Listor hör till *slutna diskursenheter* vilket innebär att talaren använder dem

som en interaktionell resurs för att skjuta upp sin tur eller för att kontrollera slutet på den. En diskursenhet räknas som större än en TKE. Listor hjälper lyssnaren att förstå hur olika leds inbördes relation ska uppfattas.

Med beteckningen lista avser Karlsson (2010:146–147) i sin studie, led som kan vara samordnade med konjunktioner eller led som radas upp efter varandra. Varje del av listan förhåller sig prosodiskt till de andra delarna på ett sätt som skiljer sig från det föregående och efterföljande talet. Listprosodin skiljer sig ofta från vanlig samtalsprosodi genom att grundtonen inte sjunker mot slutet av den prosodiska enheten. I stället förblir grundtonen konstant. Men det näst sista och sista ledet i en avslutad lista karakteriseras av en stigande frasering och sedan en fallande eller tvärtom. En oavslutad öppen lista presenteras som påfyllningsbar.

Karlsson (2001:166) kommer i sin studie fram till att andraledet och ibland flera efterföljande led i en lista till viss del även språkligt är utformade på samma sätt som förstaledet. Om det finns ett sista led kan det identifieras genom att det syntaktiskt, lexikalt, prosodiskt eller genom utformningen av en gest avviker från de föregående leden i listan. Denna koordinering av modaliteter gör det möjligt för lyssnaren att förstå att varje led utgör delar av en lista. Listor är på så sätt konstruerade som ett slags informationspaket.

5. Resultat och analys

5.1. Dramaturgiska effekter i de studerade debattprogrammen

I det här avsnittet redogör jag för och analyserar olika dramaturgiska effekter som spelar roll i interaktionen mellan deltagarna i de studerade debattprogrammen.

5.1.1. *Dramaturgiska effekter i Kvällsöppet (1972-03-02)*

Programledaren Bo Holmström sitter på en stol nära en läktare där de inbjudna deltagarna sitter tätt intill varandra på bänkar i två rader (bild 1). Den bakre raden är upphöjd så att de som sitter där syns bakom deltagarna på första raden. När debatten pågår sitter Holmström halvt vänd mot läktaren och riktar sin blick mot deltagarna på läktaren. Han vänder sig om mot kameran och TV-tittarna när han talar direkt till dem. Kameran växlar mellan att zooma in och ut aktörer från sidan eller framifrån, i närbild, i halvbild eller i helbild med flera gäster.

Bild 1 (Kvällsöppet 1972-03-02)

5.1.2. *Dramaturgiska effekter i Opinion Live (2017-09-28)*

I Opinion Lives studio står programledaren Belinda Olsson bakom ett ovalt debattbord. Från sin position kan Olsson titta rakt in i kameran mot TV-tittarna (bild 2). Debattörerna befinner sig också bakom debattbordet bredvid Olsson på hennes bägge sidor. De är vända mot varandra. Kameran zoomar ofta in debattörerna från sidan i halvbild under debatten. Publiken sitter i bakgrunden på läktare med glesa mellanrum till varandra längst med väggarna i två rader. Den bakre raden är högre än den främre. Det finns en ingång till debattstudion mellan två läktare.

En stor bildskärm som är placerad i studion (bild 2) visar ibland innehåll från programmets webbsida. Medieanvändares debattinlägg från programmets interaktiva liveflöde visas också ibland i en grafisk text i nedre delen av TV-skärmen samtidigt som debatten i studion pågår. Det innebär att tre programinslag ibland visas samtidigt på TV-skärmen (bild 2):

Bild 2 (Opinion Live 2017-09-28)

5.1.3. Analys av dramaturgiska effekter i de studerade debattprogrammen

I de studerade debattprogrammen utgör deltagarnas positioner och de olika artefakternas placering dramaturgiska element i det fysiska rummet som påverkar hur deltagarna i studion agerar gentemot varandra och hur TV-tittarna uppfattar debatten.

I Kvällsöppet (1972-03-02) befinner sig de inbjudna deltagarna i fokus för uppmärksamhet eftersom de filmas framifrån och ofta i närbild. Kameran fångar upp aktörernas mimik och ansiktsuttryck. Ibland filmas någon deltagares ansiktsuttryck även när någon annan talar så att TV-tittarna kan se deltagares reaktioner på olika yttranden. Programledaren har en ganska undanskymd roll för TV-tittarna eftersom han oftast vänder sig bort från kameran emot deltagarna på läktaren för att kommunicera med dem.

Att deltagarna sitter nära intill varandra på bänkarna kan skapa en informell och familjär stämning mellan gästerna i studion. Lyssnarna vänder ofta hela kroppen i riktning mot den som talar och signalerar på så sätt att aktivt lyssnande (bild 1). De informella och familjära kommunikationsmönster som växte fram i samhället från och med 1960-talet kan vara en anledning till att producenterna av det studerade avsnittet av Kvällsöppet (1972-03-02) även har skapat en informell och familjär fysisk miljö i studion. Örnebring (2001:169) skriver att kommunikation mellan människor och myndigheter, mellan människor i vardagen och hur medierna tilltalade till sin publik blev mer informell och familjär från 1960-talet och att denna samhälleliga tendens även påverkade debattprogrammen.

Den informella och familjära miljön i det studerade avsnittet av Kvällsöppet kontrasterar i jämförelse med den fysiskt distanserade miljön i det studerade avsnittet av Opinion Live (2017-09-28). Studion i Opinion Live är stor och rymlig och har gott om tomma ytor. Avståndet mellan publiken som sitter i skymundan och debattörernas bortvända riktning från publiken leder till att de två grupperna inte spontant kan kommunicera med varandra (bild 2). När programledaren ska interagera med någon i publiken går hon därför fram till personen och talar (bild 3).

Debattörerna måste vända sig om för att kunna interagera med deltagare i publiken (bild 4).

Bild 3 (Opinion Live 2017-09-28)

Bild 4 (Opinion Live 2017-09-28)

I Opinion Live (2017-09-28) är det programledaren som hamnar i kamerans fokus i stället för gästerna. Hon befinner sig mitt i studion mellan debattörerna (bild 2). Programledaren kan med sin position mellan debattmotståndarna lätt fördela ordet och kontrollera debatten.

En del interaktiva möjligheter som finns för kommunikation används i det studerade avsnittet av Opinion Live. Programmets webbsida visas ibland på en stor skärm som står till höger om debattbordet (bild 2). Medieanvändare kan läsa och skriva debattinlägg på programmets interaktiva liveflöde och vissa av dessa interaktiva debattinlägg visas ibland i nedre delen av TV-skärmen samtidigt som debatten i studion pågår (bild 2). TV-tittarna hinner troligtvis inte följa de fyra programinslagen samtidigt. I det studerade avsnittet av Kvällsöppet behöver tittarna endast följa ett programinslag i taget, t.ex. när ett artistuppträdande följs av en debatt. Hur länge en debatt pågår kan också spela roll för TV-tittarnas möjlighet att fördjupa sig i debattämnet. Den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) avhandlas i ca 40 min medan den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) endast pågår i 15 min. Graden av *fördjupning* är en aspekt av innehållet i medierna där journalistiken har utvecklats i två olika riktningar: det *ytliga* och *snabba* mot det *fördjupande* och *långsamma* (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:20). Om man jämför programmen så står det studerade avsnittet av Kvällsöppet för det långsamma

och fördjupande och det studerade avsnittet av Opinion Live för det ytliga och snabba.

5.2. Inledande fas i de studerade debattprogrammen

I det här avsnittet redogör jag för inledningarna i de studerade debattprogrammen och analyserar diakront skillnader mellan dem.

5.2.1. Inledningen i Kvällsöppet (1972-03-02)

Programmet inleds med en kort reklamsketch. Därefter läser en kvinnlig och en manlig voice-over (berättarröst) upp grafiska skyltar där debattämnen i kvällens program presenteras. Sedan läser berättarrösterna upp de medverkande artisternas namn och presenterar programledaren Bo Holmström som sedan börjar inledningstala. Han talar i ca 2,5 minuter och säger ca 243 ord. Det innebär att han säger i genomsnitt ca 100 ord per minut.

Holmström använder ibland informella ord och uttryck i sitt inledningstal, t.ex. *kanalkriget* och *tja:a* (rad 0016), *å de e inte fy skam* (rad 0017–1118) *minsann* (rad 0020). Han betonar viktiga innehållsord empatiskt och han introducerar ämnet för kvällens huvuddebatt:

Ex. 1 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0016 kanalkriget i teve e misslyckat +tja:a+ (.) så innan vi
 0017 börjar då så ska vi tala om vad som kommer i ettan å de
 0018 inte fy skam inte om tio minuter så börjar de nyheter å
 0019 väder dom har riktigt fint väder i ettan å sen blir de
 0020 nationalekonomi med (Tu) minsann välj själva bara å +här+
 0021 här ska vi prata om reklamskatt hur den ska tas ut om man

Holmström berättar anekdoter från tidningsartiklar han har läst:

Ex. 2 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0025 kanske skulle räcka till en privat järnväg åt den där
 0026 läkaren i Båstad om ni har läst om honom han som lyckades

Holmström refererar till *vi* under sitt inledningstal. Det kan tolkas som att han refererar till sig själv och programmets producenter:

Ex. 3 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0017 börjar då, så ska vi tala om vad som kommer i ettan å de

En gång, precis när han startar sitt inledningstal, refererar Holmström till sig själv (rad 0012) när han ska etablera kontakt med TV-tittarna:

Ex. 4 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0012 B: gokväll SIGNATURMELODIN UPPHÖR jag vet inte vad man ska säga
 0013 om den här löpsedeln LÖPSEDEL VISAS politikerna e överens om

5.2.2. Inledningen i Opinion Live (2017-09-28)

Belinda Olsson som är programledare i Opinion Live promenerar in i studion mellan läktarna. Hon filmas först i helbild och sedan i halvbild. Olsson gestikulerar med händerna när hon pratar. Hon tittar in i kameran mot TV-tittaren. Olsson inleder programmet genom att kortfattat (i en halv minut) redogöra för kvällens två debattämnen och namnge några av debattgästerna. Hon betonar viktiga innehållsord *emfatiskt*:

Ex. 5 (Opinion Live 2017-09-28)

0002 ska bland=annat handla om bokmässan att många författare
 0003 bojkottar i år för att Nya Tider e mej vi ska prata om e
 0004 de här rätt eller fel metod å gästerna i den debatten e ju
 0005 då bland andra Susanne Osten Janne Josefsson och Göran
 0006 Greider å sen ska de handla om ett teaterb-bråk en

Presentationen sker i ett högt tempo. Olsson använder ca 87 ord i sitt inledande tal vilket innebär att hon i genomsnitt säger ca 170 ord per minut. I slutet av inledningstalet börjar publiken applådera och en signaturmelodi spelas upp.

5.2.3. *Analys av inledande fas i de studerade debattprogrammen*

Gemensamt för inledningarna är att programledarna filmas i halvbild, tittar in i kameran och möter TV-tittaren blick för att etablera kontakt när de talar. Norrby (2014:123) menar att genom att möta någons blick signalerar vi att vi vill skapa kontakt och att vi är öppna för någon form av socialt umgänge. I bägge inledningstalen betonar programledarna viktiga innehållsord emfatiskt (ex. 1 och ex. 5) för att fånga TV-tittarnas uppmärksamhet.

Det som skiljer inledningstalen åt är att programledaren i Kvällsöppet (1972-03-02) inledningstalar fem gånger så länge (2,5 min) som programledaren i Opinion Live (2017-09-28). Inledningstalet i Kvällsöppet (1972-03-02) sker också i ett långsammare tempo än i Opinion Live (2017-09-28). Olsson säger i genomsnitt 170 ord per minut medan i Holmström i genomsnitt säger 100 ord per minut.

För att skapa kontakt med TV-tittarna lutar sig Holmström framåt. Olsson står upp och gestikulerar med händerna för att skapa kontakt med TV-tittarna under sitt inledningstal.

Skillnader i inledningarna innehållsmässigt är att i Kvällsöppet (1972-03-02) spelas först en kort reklamsketch upp och sedan presenterar berättarröster vilka artister som medverkar i programmet. Holmström roar TV-tittarna genom att berätta anekdoter om aktuella nyheter under större delen av sitt inledningstal. Han nämner bara kort temat för kvällens huvuddebatt (ex. 1) men berättar inte vilka debattgäster som ska delta i programmet. Olsson i Opinion Live (2017-09-28) berättar i korta drag för vad kvällens debatter handlar om och hon namnger några av programmets debattgäster (ex. 5).

5.3. Aktörernas roller i de studerade deabtterna

I det här avsnittet redogör jag för och analyserar de roller som aktörerna i de studerade debattprogrammen representerar. Det gör jag utifrån ett demokratiskt

perspektiv eftersom public service förväntas uppfylla tre viktiga funktioner: att informera medborgarna om vad som händer i samhället, att granska makten och att utgöra forum för debatt inom och mellan olika grupper (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:304). För att uppfylla dessa funktioner behöver representanter från olika grupper i samhället delta i debattprogrammen t.ex. experter, beslutsfattare och vanliga medborgare.

5.3.1. *Aktörernas roller i debatten i Kvällsöppet (1972-03-02)*

I den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) får två experter redogöra för sina kunskaper inom debattämnet. Det ger TV-tittaren möjlighet att själva skaffa sig kunskaper om debattämnet. I exempel 6 berättar programledaren hur de två debattörerna är insatta i debattämnet och vilken ståndpunkt de har intagit i debattfrågan:

Ex. 6 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0185 Stockholm+ så har vi två utav dom eh: medlemmar som har
 0184 suttit i reklamutredningen den ena e Sven Lindqvist† som
 0187 sitter bakom mig här å som tycker att reklamskatt e utmärkt
 0188 den andra e Lars Wiege som (x) Svenska annonsörers förening
 0189 å inte e alls lika förtjust i tanken +får ja får ja bara

Publiken deltar också i debatten men presenteras inte av programledaren. Deras inlägg är spontana reaktioner på innehåll i debattörernas yttranden:

Ex. 7 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0673 a: (xxx) till Lars Wiege att att eh ja tror inte att man att
 0674 man kan instämma i va du säger om att de här är en väldigt
 0675 effektiv form för kommunikation mellan dom som sitter här i
 0676 studion å dom som tittar på teveapparaterna för att man

En man (*E* i ex. 8) presenteras med namn i text när han talar. *E* yttrar sig flera gånger i debatten, ofta i långa inlägg vilket ger honom en aktiv åsiktsroll.

Programledaren berättar inte vilken roll *E* har och vilken grupps åsikter han representerar. En man i publiken (*m*) reagerar emellertid på innehållet i en av *E*:s samtalsturer och tar över *E*:s tur med överlappande tal (ex. 13, rad 0530–0531):

Ex. 8 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0528 de så att ett svenskt stort företag som begär att folk ska
 0529 köpa reser pröjsa tusen spänn i förskott å sen komma ner
 0530 till nånting om dom tror man att dom är efter år ska kunna
 0531 driva en verksamhet å ljuga folk rätt upp i synen de e
 0532 byråkratin när den fungerar de e bara [byråkraterna]
 0533 m: [(xxx)] representant
 0534 från näringslivet sitta å göra reklam för sina kunder varför
 0535 inte fråga konsumenterna i stället de e ju dom som ska

Mannen i publiken (*m*) ifrågasätter *E*:s roll i debatten genom att berätta att *E* representerar näringslivet och gör reklam för sina kunder (rad 0533–0534). Sedan föreslår *m* att en annan grupp ska tillfrågas i debattämnet, nämligen konsumenterna.

5.3.2. Aktörernas roller i debatten i Opinion Live (2017-09-28)

Min studie visar att samtliga debattdeltagare, programledaren och de i publiken som får komma till tals i den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) är kulturarbetare och/eller journalister. Ibland är det otydligt vilken roll aktörerna representerar i debatten vilket t.ex. framgår i exempel 9 och 10. I exempel 9 presenterar programledaren en kvinna i publiken och berättar att hon inte tänker gå på Bokmässan. Kvinnans inlägg i debatten är därmed planerat i förväg:

Ex. 9 (Opinion Live 2017-09-28)

0186 B: »(.)]men vänt- >ni ska alla få fortsätta bara ska bara säga
 0187 för att< de sitter ju +Astrid+ du sitter på läktaren (x)
 0188 bara ta in dig för du tänker inte gå på bokmässan i år

För TV-tittarna kan det framstå som att någon i publiken får chans att tala. Vilken roll kvinnan i publiken representerar framgår inte förrän hon själv börjar berätta om sin roll på Bokmässan:

Ex. 10 (Opinion Live 2017-09-28)

0193 jag har i alla år haft glädje av å gå på bokmässan jag har

0194 stått i montra:r jag har läst poesi å jag har träffat
 0195 vänner å bekanta som har förla:g å som har debitera:t å

Kvinnan säger att hon har stått i montrar och läst poesi vilket innebär att hon inte enbart har en exempelroll som besökare på Bokmässan i debatten utan att hon också får en åsiktsroll eftersom hon tidigare deltagit som kulturarbetare på mässan.

Den andra personen i publiken som får ordet av programledaren presenteras med namn och yrkesroller innan han får ordet. Det innebär att även hans inlägg i debatten är planerat i förväg av programmets producenter:

Ex. 11 (Opinion Live 2017-09-28)

0234 B: å Patrik Lundberg som också e författare å kolumnist hur
 0235 förstår du dom som bojkottar?

I exempel 12 verkar en debattör (*J*) inte veta vilken roll hans motdebattör (*B*) har och frågar därför *B* (rad 0062–0063). Sedan upprepar han *B*:s svar och betonar på så sätt inför TV-tittarna vilken roll hans motdebattör representerar:

Ex. 12 (Opinion Live 2017-09-28)

0062 J: i något annat land över huvud taget asså att ni går: du e
 0063 författare eller journalist eller: v:-?
 0064 B: författare
 0065 J: författare

Längre fram i debatten berättar *B* om ytterligare en yrkesroll han har haft. Han berättar om kunskaper och erfarenheter som han skaffat i sin tidigare yrkesroll och menar att de kunskaper och erfarenheter han skaffade i sin tidigare yrkesroll fick honom att dra vissa slutsatser:

Ex. 13 (Opinion Live 2017-09-28)

0131 A: alltså jag har jobbat på UD under ett stor del av mitt
 0132 yrkesliv innan jag började som författare å jag
 0133 jobbade då med terroristbekämpning å ä en sak jag sysslade
 0134 under många år me va att följa ra=radikalisering och eh
 0135 liksom inom=inom våldsfrämjande grupper då å=å de de jag
 0136 jag tycker jag kom fram till å många andra me mig de e att

0137 de gå:r inte att ha: ett öppet samtal i offentligheten me
 0138 dom här grupperna å tro att man faktiskt fö:r debatten
 0139 [vidare +däre (xx) däremot så kan man ju+] däremot så kan»
 0140 J: [men då måste jag fråga dig vem e +dom här grupperna säger
 0141 du?+]

I exempel 13 intar debattören (A), som har en åsiktsroll som författare i debatten, en expert- och exempelroll genom att framföra sina ståndpunkter utifrån en tidigare yrkesroll som han haft på UD. Han hävdar även att hans åsikt stöds av många andra människor (rad 0135–0136). Han berättar inte vad det var som fick honom att dra en sin slutsats eller vilka människor som stödjer hans ståndpunkt. A:s motdebattör (J) överlappar sedan A:s samtalstur och ifrågasätter hans resonemang (rad 0140–0141).

Möjlighet för TV-tittarna att vara interaktiva finns i Opinion Live (2017-09-28). Medieanvändare i Opinion Live får nämligen skriva inlägg på programmets interaktiva liveflöde och några av medieanvändarnas interaktiva debattinlägg har producenterna valt ut och visar TV-tittarna i text i nedre delen av TV-skärmen. Medieanvändarna kan också läsa och reagera på varandras debattinlägg i liveflödet. Men producenterna låter inte medieanvändarnas debattinlägg bemötas av debattörerna i TV-studion vilket innebär att medieanvändarnas inlägg inte påverkar debatten i studion.

I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) skulle en representant för Svenska Mässan ha kunnat inta en ansvarsroll i debatten i studion eftersom Svenska Mässan har beslutat att låta tidningen Nya Tider delta på Bokmässan. I stället får en representant från Svenska Mässans enbart kommentera beslutet skriftligt på programmets webbsida.

5.3.3. *Analys av aktörernas roller i de studerade debatterna*

De olika roller som aktörerna i de studerade debatterna har visar på skillnader ifråga om TV-tittarnas möjlighet att fördjupa sig i debattämnet. I debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) får två experter redogöra för sina kunskaper om debattämnet. Det ger TV-tittarna möjlighet att skaffa sig kunskaper om debattämnet. I debatten i Opinion

Live (2017-09-28) saknas expertroller som förklarar och berättar om debattämnet. Bristen på representation av olika roller i den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) kan ha att göra med den roll som tidigare forskning visar att journalisternas till viss del har intagit i dagens samhälle. Weibull, Wadbring & Ohlsson (2018:237) menar att journalister i allt högre utsträckning väljer att framställa sig själva som experter i stället för att granska experter och makthavare. Journalister intervjuar varandra eller gör egna bedömningar av sakfrågor. Utvecklingen inom journalistkåren bidrar till att skapa en elitistisk och politiskt korrekt journalistik och det är i huvudsak journalister som syns och hörs i det offentliga samtalet och som dominerar opinionsbildningen (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:238–239).

I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) har en författare en åsiktsroll (A i ex. 10) men han väljer också själv att inta en expert- och exempelroll i debatten genom att berätta att han har arbetat på UD. Vilken yrkesroll han har haft på UD berättar han inte. Han hävdar också att många har kommit fram till samma slutsats som honom. Att A i exempel 10 väljer att berätta om ett arbete han tidigare har haft kan bero på att han försöker framstå som kunnig och erfaren och på så sätt retoriskt försöker stärka sitt etos.

Samtliga aktörer i den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28), både debattdeltagare, programledare och i aktörer i publiken, är antingen kulturarbetare och/eller journalister. Det innebär att det finns en brist i representation av olika grupper i samhället i den studerade debatten. En av funktionerna för public service är att utgöra forum för debatt inom och mellan olika grupper (Weibull, Wadbring & Ohlsson 2018:304).

I exempel 8 från debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) intar en man i publiken (*m*) en granskande, ifrågasättande och kritisk roll när han avslöjar och synliggör en otydlig roll hos en aktör i debatten. Programledaren tillåter att mannen i publiken (*m*) yttrar sig spontant i debatten och (*m*) föreslår också att konsumenterna bör delta i debatten. Att personer i publiken fick komma med spontana yttranden och ifrågasätta övriga

aktörer i debatten stämmer överens med den utveckling av debattprogrammen som skedde under den tidsperiod som Kvällsöppet sändes. Allmänheten skulle från och med slutet av 60-talet ges plats i det offentliga rum som TV utgjorde (Örnebring 2001:169). Debattdeltagarna fick räkna med att bli ifrågasatta av både andra debattdeltagare och av studiopubliken (Örnebring 2001:199). Den tidigare grundsynen på publiken som mottagare av bildande och fostrande medieinnehåll ändrades och publiken började i stället få en roll som delaktiga samhällsmedborgare i debattprogrammen (Örnebring 2001:217). I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) är publikens roll i debatten en annan än i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02). Programledaren i debatten i Opinion Live (2017-09-28) väljer ut aktörer i publiken och presenterar dem innan de får ordet. Det innebär att producenterna i förväg bestämt *vem* i publiken som får tala, *när* de får tala och *vad* de ska tala om.

5.4. Lyssnarnas roll i de studerade debatterna

I det här avsnittet redogör jag för och analyserar vilka signaler lyssnarna visar i de studerade debatterna.

5.4.1. Lyssnarnas roll i debatten i Kvällsöppet (1972-03-02)

I den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) visar deltagarna och programledaren talaren uppmärksamhet genom att vända sig mot och i vissa fall även luta sig framåt mot talaren (bild 1). Lyssnarna använder sällan överlappande uppbackningar som lyssnarsignal. Om en lyssnare anser att talaren säger något som inte stämmer så tar ofta lyssnaren över talturen genom att ifrågasätta eller genom att korrigera något som talaren har sagt. Det här sättet att ta över samtalturen visar att lyssnaren är uppmärksam på vad talaren säger eftersom lyssnaren reagerar på innehåll i talarens yttrande. I exempel 14 ifrågasätter programledaren (L) debattörens påstående (rad 0267):

Ex. 14 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0264 fråga folk va dom tycker å tänker å dom undersökningar vi
 0265 har dom visar att eh: folk i allmänhet tycker om reklam
 0266 B: gör dom?
 0267 L: ja de gör dom samtliga undersö- den senaste gjorde Sveriges
 0268 Radio 1971 i januari å den visar att man va man i allmänhet
 0269 tyckte bra om reklam

I exempel 15 överlappar och avbryter en lyssnare (L) talaren när lyssnaren anser att något i talarens yttrande är inte stämmer:

Ex. 15 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0286 e två miljarder eh: några år eh: senare just detta året har
 0287 vi alltså [eh: konjunktur eh:][(.)]konjunkturberoende†
 0288 L: [amen du Sven]

Samtidigt som lyssnaren avbryter talarens tur, så lutar han sig framåt och markerar på så sätt fysiskt sitt turövertagande (bild 5, lyssnaren sitter till höger i bilden):

Bild 5 (Kvällsöppet 1972-03-02)

I exempel 16 avbryter en lyssnare (E) bryskt och högljutt talaren (V) och förklarar vad i talarens yttrande som han anser är felaktigt:

Ex. 16 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0383 V: den totala reklamvolymen me fem procent samtidigt ökar
 0384 reklamvolymen[eh: (.) ja: de har våra ex- de har våra:]»
 0385 E: [+fem procent va får du de ifrån håll inte på å
 0386 hacka om de du räknar ju fel+]

Överlappande uppbackningar förekommer sällan i debatten i Kvällsöppet (1972-03-02). Men det förekommer ändå några gånger. I exempel 17 yttrar lyssnaren en stödjande uppbackande fras:

Ex. 17 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0607 J: ja tror att i Finland har de inte nämnvärt påverkat[»
 0608 L: [nä just
 0609 de]
 0610 J: »dagstidningarna] i Sverige]

5.4.2. Lyssnarnas roll i debatten i Opinion Live (2017-09-28)

I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) använder lyssnarna olika typer av uppbackningar. Lyssnarna visar även talaren uppmärksamhet med kroppen genom att vända sig emot och rikta sin blick mot talaren (bild 2). När någon i publiken ska få tala är det programledaren som ger ordet till personen. Programledaren går fram till personen i publiken som ska få ordet och signalerar på så sätt uppmärksamt lyssnande (bild 3). Debatttagarna vänder sig samtidigt om mot talaren i publiken (bild 4).

Det är vanligt att programledaren (*B*) ger uppbackningar i den studerade debatten:

Ex. 18 (Opinion Live 2017-09-28)

0043 rollen därför att de e lätt å säga eh >vi=vi< stödjer
 0044 yttrandefriheten eh: [(.)]å då >slipper man också så att»
 0045 B: [mm:]
 0046 A: »såga förklara egentligen sina etiska beslut va< [°de:°
 0047 B: [mm: okej
 0048 Janne Josefsson [ja] vet att du tycker ju inte att bojkott e»

På rad 0045 ger programledaren (B) en uppbackning genom att yttra *mm* samtidigt som talaren gör en kort tankepaus (rad 0044). Responsuttrycket har en nedåtgående intonationskurva. Gardner (1995 efter Green-Vänttinen 2001:44) menar att en nedåtgående intonationskurva är vanligast för responsuttrycket *mm* och att lyssnaren då visar neutral uppmärksamhet och att *mm* då har en neutralt en kvitterande funktion. På rad 0047 har uppbackningen *mm* en annan funktion. Programledaren uttrycker *mm* korthugget med bestämd ton och monoton röst. Sedan tar hon över talarens tur genom att säga *okej* och tilltala en annan debattdeltagare (rad 0048). Green-Vänttinen (2001:329) skriver att kvitterande uppbackningar också kan ha en funktion som avslutare och en funktion att skynda på talaren. På rad 0047 verkar programledaren yttra en påskyndande avslutande uppbackning som signalerar till talaren att han ska avsluta sin tur.

I nästa sekvens yttrar programledaren (rad 0072) en stödjande uppbackning:

Ex.19 (Opinion Live 2017-09-28)

0071 G: [absolut inte: jag skulle aldrig:
0072 B: [nä:

Green-Vänttinen (2001:122) skriver att svarsordet *nej* ofta används som uppbackning om talarens yttrande innehåller någon negation. Den talspråkliga varianten *nä* är vanlig. På rad 0072 yttrar programledaren (B) *nä*. Green-Vänttinen (2001:333) menar att *nä* hör till uppbackningstypen *instämmanden*.

I följande sekvens kvitterar lyssnaren först talarens yttrande med *ja* men följer sedan upp yttrandet med ett invändande *men* (rad 0114). Uppbackningen *ja* menar Green-Vänttinen (2001:328) brukar förekomma när lyssnaren kvitterar talarens yttrande. På rad 0117 och rad 0119 yttrar lyssnaren med monoton röst uppbackningen *ah* två gånger, andra gången även med svag röst. Icke instämmande uppbackningar menar Green-Vänttinen (2001:330) uttalas med svag röststyrka och monoton röst. På rad 0122 kvitterar lyssnaren återigen talarens yttrande med ett *ja* som han följer upp med det invändande uttrycket *fas:t*:

Ex. 20 (Opinion Live 2017-09-28)

0113 ger dom en lyxig yta för att föra fram sin hatpropaganda
 0114 G: ja men
 0115 B: [(xx)]
 0116 A: [+men+] man måste ju man måste ju kunna[.]så att säga»
 0117 G: [ah]
 0118 A: »invända[mot] deras nazism eller hur? man måste ju kunna»
 0119 G: [°ah°]
 0120 A: »[°säga jag vill inte ha er här°]
 0121 B: [+men om man kollar på+][för att] om man kollar på den»
 0122 G: [ja fas:t]

I sekvensen är lyssnarens (G) fyra uppbackningar *icke-instämmande*. Green-Vänttinen (2001:218) menar att i sekvenser där någon form av oenighet förekommer så märks detta även i lyssnarens uppbackningar. Lyssnaren kan med hjälp av icke-instämmande uppbackningar undvika att ta ställning till det talaren säger. Om oenigheten är öppen uttrycks den inte i form av uppbackningar utan i responser med turstatus.

5.4.3. Analys av lyssnarnas roll i de studerade debatterna

Direkta invändningar eller kritik mot innehållet i talarens yttrande förekommer frekvent i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02). I den studerade debatten visar lyssnarna också en aktiv lyssnarroll med sitt kroppsspråk genom att lyssnaren riktar sin kropp mot talaren. De här lyssnarsignalerna verkar göra verbala uppbackningar onödiga. Att komma med direkta invändningar mot innehållet i talarens yttrande verkar inte förekomma i den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28). I stället använder lyssnarna icke-instämmande uppbackningar om de inte håller med om det som talaren säger.

Man kan fundera över varför överlappande uppbackningar knappt förekommer i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02). Kanske var aktörerna tillsagda att inte tala i mun på varandra för att de inte skulle störa ljudsignaler i inspelningen.

5.5. Retoriska strategier för att hävda sig i de studerade debatterna

För att retoriskt hävda sig i de studerade debatterna använder aktörerna sitt språk på olika sätt. Jag redogör för och analyserar i det här avsnittet olika retoriska samtalsstrategier som aktörerna använder i de två debatter som jag har undersökt.

5.5.1. Att använda informella, värdeladdade och förstärkande uttryck

I exempel 21 intervjuar programledaren (B) en expert som är konsumentombudsman. Programledaren använder då det informella uttrycket *tuschar vid litegrann*:

Ex. 21 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0126 B: kan man gö- ge höja standarden om man som reklamutredningen
0127 tuschar vid litegrann att man eh: befriar information reklam

Konsumentombudsmannen som har en expertroll i den studerade debatten använder under intervjun enbart ett formellt och korrekt talspråk. Det är därmed programledaren som börjar använda informella uttryck i den studerade debatten. När debattörerna sedan var och en får uttala sig i debattfrågan så uttrycker de sig formellt och korrekt men när debatten kommer igång så yttrar även övriga aktörer informella uttryck. Det är vanligt förekommande att de samtidigt höjer rösten och/eller enfatiskt betonar de informella uttrycken:

Ex. 22 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0325 V: de blir de blir mycke mycke små effekter men de intressanta
0326 e vet=u att här sitter alltså hh. näringslivets
0327 remissinstanser har nu gått ut gråtit floder utav
0328 krokodiltårar som Wiege gör här över va som ska hända me den

I exempel 22 använder debattören V ett idiom: *gråta krokodiltårar* och förstärker idiomet med uttrycket *floder* som han betonar enfatiskt.

I Opinion Live använder också en debattör ett idiom: *elefanten i rummet* i början av debatten:

Ex. 23 (Opinion Live 2017-09-28)

0034 till bokmässan å till alla vilka etiska ställningstaganden
 0035 man gör? å eh elefanten i rummet e ju nånstans att vi låtsas
 0036 att bokmässan är ett demokratiskt forum ett torg då °som man

I exempel 24 använder en debattör (V) ett informellt värdeladdat uttryck i en sammansättning: *skit(skatt)*. Med det här uttrycket förmedlar han sin inställning till en viss typ av skatt:

Ex. 24 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0378 V: eh: ja va vill du ja ska svara på ja vi säger ju samma sak
 0379 de e en eh: de e en=eh: [liten skatt de e en skitskatt»

Debattören i den studerade debatten använder i exempel 25 det informella uttrycket *mulligare*. Ordet brukar användas i andra sammanhang innehållsmässigt sett men debattören använder här ordet bildligt i förstärkande syfte:

Ex. 25 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0409 kommer Sträng säga om han sitter kvar å de e högkonjunktur å
 0410 man vill bromsa konsumtionen finns de nån mulligare medel än
 0411 att en redan existerande reklamskatt den kan inte va tie

I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) är det vanligt att aktörerna i sina tal använder uttryck som förstärker deras argumentation t.ex. *går i bräsch* och *hundra* i exempel 26. Aktörerna betonar också ofta emfatiskt innehållsord som är viktiga för dem, t.ex. *författare*, *journalister*, *gaffatejp*:

Ex. 26 (Opinion Live 2017-09-28)

0053 författare journalister publicister går i bräsch för att
 0054 bojkotta detta de e ju å de här e ju så eller så jag såg
 0055 inte de men jag hörde talas jag tog reda på de att de gick
 0056 ett tåg ett demonstrationståg genom bokmässan förra året med
 0057 hundratal författare å journalister me +gaffatejp+ för
 0058 munnen [(.)°fö=fö°=för att förbjuda denna:] tidning Nya»

Det är också vanligt att aktörerna i den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) använder både förstärkande och värdeladdade uttryck t.ex. adverbet *väldigt* två gånger och adjektivet *otäckt* i exempel 27:

Ex. 27 (Opinion Live 2017-09-28)

0227 att hon var väldigt tydlig i sin debatt att=e att de gäller
 0228 att=e de gäller att=e va inkluderande överhuvudtaget de e ju
 0229 väldigt otäckt med de här hotet mot författare å de här

I exempel 28 använder debattören två förstärkande uttryck i sin argumentation (*hela tiden, envist hävda*). Debattören förstärker sedan sin argumentation ytterligare genom att yttra två värdeladdade verb som han förstärker ännu mer med superlativa böjningsformer (*våldsammast, mest brutal*):

Ex. 28 (Opinion Live 2017-09-28)

0315 sig för d-demokrati å hur man på riktigt på ett genuint sätt
 0316 ska skapa en mångfald av röster f- gör man de genom att hela
 0317 tiden envist hävda rätten hos den som e våldsammast å mest
 0318 brutal [att yttra sig]

I exempel 29 använder en talare i publiken ett starkt värdeladdat verb: *strypa*. Han förstärker sin argumentation ytterligare genom att uttrycka sin egen känsla (rad 0248):

Ex.29 (Opinion Live 2017-09-28)

0246 om den här tejp-demonstrationen den handlade inte om Nya
 0247 Tider den var emot alla som ville strypa yttrandefriheten så
 0248 [ja: ja va me å arrangerade den å ja ja blir ganska ledsen]

5.5.2. Att producera listor i sin argumentation

I den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) producerar aktörerna i debatten listor ett flertal gånger. Genom att producera en lista kan talaren kontrollera slutet på sin samtalstur. Karlsson (2010:166) skriver att andraledet i en lista och ibland flera efterföljande led till viss del brukar vara språkligt utformade på samma sätt som

förstaledet. Om det finns ett sista led kan det identifieras genom att det syntaktiskt, lexikalt, prosodiskt eller genom utformningen av en gest avviker från de föregående leden i listan. Debattörerna i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) uttrycker ibland metaspråkligt att de producerar en lista (ex.30): *för det första ... , för det andra ...* :

Ex. 30 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0226 finns vissa nackdelar me lagar nämligen för de första† eh:
 0227 sä säg att han skulle dämpa nu me hans me sin metod reklamen
 0228 me me fem procent va tar han då pengarna för att kompensera
 0229 pressen de ger inga inkomster för de andra† eh: så eh: nu
 0230 ska försöka få fram eh: mera information i reklamen man kan

Exempel 31 innehåller fyra listled. Debattören upprepar syntaktiskt och prosodiskt samma fras i två led. De tre första leden inleds på samma sätt: *hur mycke va...* men enbart de två första leden avslutas med frasen *när den kom första gången*. Det fjärde listledet inleds som de föregående tre listleden men sedan byts ordet *va* ut till *har* (rad 0403) Det fjärde ledet avslutas på ett annat sätt än föregående med *varit en gång va* (rad 0404):

Ex. 31 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0401 de som e problemet därför att hur mycke va spritskatten när
 0402 den kom första gången hur mycke va bensinskatten när den kom
 0403 första gången hur mycke va omsen när den kom hur mycke har
 0404 alla skatter varit en gång va ge Sträng eller staten eller

I Opinion Live händer det bara en gång att en aktör producerar en lista. Det är en kvinna (*A*) i publiken som genom att producera en lista räknar upp vad hon har gjort på Bokmässan. Hon startar varje led prosodiskt och syntaktiskt lika: *jag har*. Det sista och sjunde listledet producerar hon efter att programledaren (*B*) har yttrat en uppbackning *mm*. Det sista listledet ändrar hon syntaktiskt och prosodiskt. Hon betonar två innehållsord emfatiskt och markerar på så sätt att hon avslutar sin lista. (rad 0198):

Ex. 32 (Opinion Live 2017-09-28)

0193 jag har i alla år haft glädje av å gå på bokmässan jag har
 0194 stått i montra:r jag har läst poesi å jag har träffat
 0195 vänner å bekanta som har förla:g å som har debitera:t å
 0196 hittat en syssling som e författare jag har haft roligt[(.)]
 0197 B: [mm:]
 0198 a: de har varit ett eh riktigt kalas [eh (.)eh]

Genom att producera en lista lyckas *a* behålla sin tur tills hon väljer att avsluta sin lista.

5.5.3. Att referera till andra på ett kritiskt eller ironiskt sätt

Ett sätt att retoriskt hävda sig i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) är att på ett kritiskt eller ironiskt sätt referera till motdebattörernas eller andras människors roller. I exempel 33 refererar debattören (V) ironiskt till konsumentombudsmannen (Heurgren) som intervjuades av programledaren i början av den studerade debattens:

Ex. 33 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0220 V: ja: eh: alltså Heurgren de e en utmärkt man men han e jurist
 0221 va å min °erfarenhet° e den att jurister dom har en viss
 0222 förkärlek för lagstiftning å de e klart asså eh:

I exempel 34 refererar en debattör till sin motdebattör som *yrkesdebattör*:

Ex. 34 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0366 procent som de skulle höjas de e inte de de gäller å
 0367 Lindqvist e smart han e en yrkesdebattör han försöker lura i
 0368 oss att de de här de spelar ingen roll
 0369 B: låt han svara på de nu om om han e en yrkesdebattör får vi
 0370 höra e [de
 0371 E: [de vet väl alla han lever ju på de
 0372 L: °skickligaste reklammannen som finns om ja ska va uppriktig
 0373 så att säga Lindqvist de har ja sagt°
 0374 E: °skriver ju böcker som dom annonserar för Bonniers [eller»
 0375 B: [+ah:
 0376 Sven Lindqvist+]
 0377 E: »Forum (xx)°]
 0378 V: eh: ja va vill du ja ska svara på ja vi säger ju samma sak
 0379 de e en eh: de e en=eh: [liten skatt de e en skitskatt»

Referensen till *E:s* motdebattör leder till att debattämnet avbryts och det sker en tillfällig ämnesövergång när programledaren reagerar på påståendet genom att be

motdebattören (V) svara på om han är en yrkesdebattör (rad 0369–0370). Den som svarar är i stället (E) och en diskussion inleds om det nyinförda ämnet. Diskussionen avslutas med att motdebattören (V) svarar (rad 0378) och återinför det egentliga debattämnet i debatten (rad 0379).

I exempel 35 ironiserar debattören (V) över en beslutsfattare (Sträng) som inte är närvarande i studion:

Ex. 35 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0462 V: »Göteborg han e underbar Sträng SKAKAR PÅ HUVUDET ja älskar
 0463 honom han har stått därnere i Göteborg å sagt att här ska nu
 0464 de sitta ett antal superexperter och=eh: avgöra va som e
 0465 informativ reklam eller inte å så så °befriar informativ° ah

V skakar på huvudet samtidigt som han säger att Sträng är *underbar* (rad 0462) och att han *älskar honom*. Han ironiserar sedan också över ett uttalande som han hävdar att Sträng sagt (rad 0463–0465).

I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) refererar aktörerna inte kritiskt eller ironiskt till människors roller. Vid ett tillfälle refererar en man i publiken däremot till två av debattörerna. Han uttrycker först en förstäkt negativ känsla (*väldigt tråkigt*, rad 0243) och sedan refererar han positivt förstärkande till debattörernas roller: *två intellektuella giganter* och han säger att han gillar dem (rad 0244) men i samma mening uttrycker han sedan kritik mot de två debattörernas agerande (rad 0245): Mannen i publiken varvar därmed i samma mening negativa och positiva åsikter om två av debattörerna.

Ex. 36 (Opinion Live 2017-09-28)

0243 något på andra sätt å jag tycker de e väldigt tråkigt att
 0244 två intellektuella giganter som ja gillar mycket Janne
 0245 Josefsson och Göran Greider står å sprider alternativa fakta

5.5.4. *Analys av talarnas retoriska strategier*

I den studerade debatten i Kvällsöppet 1972-03-02 använder aktörerna informella uttryck för att hävda sig i debatten. Det kan tolkas som att de försöker närma sig TV-tittarna och retoriskt försöker övertyga dem genom att använda ett vardagligt informellt språk. Det stämmer också väl med den bild som ges i tidigare forskning att var tendensen var att tilltalet i samhället mellan människor generellt blev mer familjärt från 1960-talet. Det gällde även tilltalet i debattprogrammen (Örnebring 2001:169).

I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) använder aktörerna ett mer korrekt språk men de använder också värdeladdade och förstärkande uttryck och de betonar ofta viktiga innehållsord emfatiskt för att retoriskt hävda sig i debatten.

Att producera listor verkar vara en effektiv strategi för att behålla ordet i debatten. Det är en retorisk strategi som aktörerna i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) använder ett flertal gånger. Den enda gång en talare, en kvinna i publiken, producerar en lista i debatten i Opinion Live (ex.32) så fungerar den som en effektiv retorisk strategi eftersom kvinnan får avsluta sin lista utan att bli avbruten av programledaren. I sina andra samtalsturer överlappar och avbryter nämligen programledaren henne.

Att referera kritiskt eller ironiskt över andras roller verkar vara ett sätt att retoriskt förminska en annan persons trovärdighet i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02). Att referera kritiskt till en roll hos en motdebattör kan leda till direkta reaktioner. I exempel 34 reagerar programledaren på ett påstående om att en debattör är en yrkesdebattör. Det leder till att debattämnet frångås och ett tillfälligt ämnesbyte uppstår när en debatt startar om påståendet att debattören är en yrkesdebattör. I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) refererar inte aktörerna direkt kritiskt eller ironiserande över andra människors roller.

5.6. Överlappande tal i de studerade debatterna

I det här avsnittet redogör jag för och analyserar överlappande tal (samtidigt tal) i de studerade debatterna.

5.6.1. Överlappande tal i debatten i Kvällsöppet (1972-03-02)

I den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) överlappar programledaren (*B*) flera gånger genom att ifrågasätta något innehåll i talares turer. Här är ett exempel :

Ex. 37 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0241 1967 är de sista året vi känner till några siffror ifrån å
 0242 sedan dess så har de f-[(.) reklamen minskat]
 0243 B: {varför känner man inte till några
 0244 siffror från då (xxx)?}

Överlappningarna ökar mot slutet av den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02). Det förekommer ett flertal gånger att en talare blir överlappad med ett ifrågasättande eller en korrigerande av något innehåll i talarens yttrande. Det sker i exempel 38 när *E* och *L* överlappar sin motdebattör (*J*) flera gånger. Då avbryter programledaren (*B*) debatten genom att beordra ordning (rad 0743–0744). Men en talare (*V* rad 0745) överlappar då programledaren. Sedan överlappar *J* *V*:s tur (rad 0746) men *V* fortsätter ändå sin tur och blir senare överlappad av *E* (rad 0749). Då överlappar programledaren *E*:s tur och ber debattörerna att tala en i taget (rad 0750–0751):

Ex. 38 (Kvällsöppet 1972-03-02)

0729 bolag som heter Reklamteve in i de här å va först helt
 0730 snällt å rart å litet å växte å växte å växte å nu slipper
 0731 vi de aldrig för nu har vi så [så mycke pengar] som kommer»
 0732 E: [som skatten LER]
 0733 J: »in å de måste vi för annars heter de att vi sänker
 0734 standarden å de gör vi om vi nu tar bort reklamen så den har
 0735 kommit för att stanna men Gud bevare ta inte den till
 0736 Sverige [om ja får råda]
 0737 L: [du menar att vi] ska höja licenserna i stället till
 0738 åttahundra kronor?
 0739 J: .hh eh: de finns olika som Sven [Lindqvist sa här]
 0740 L: [fråga svenska folket] va
 0741 dom[tycker i landet]
 0742 E: [(xxx)][

0743 B: [HÖJER OCH SÄNKER HÄNDERNA +nu måste vi nu får vi
 0744 [ha nån ordning här+]]
 0745 V: [de [finns inga] inga åttahundra] kronor å ta här alltså de»
 0746 J: [de kallas låglicensflykt]
 0747 V: »e de som e alla tror att de här många tror att de här e en
 0748 guldgruva men va va [e de va ger teve-
 0749 E: [vilket e en guldgruva?][
 0750 B: [+vänta nu tar
 0751 vi en i taget[annars hör vi]

I exempel 38 verkar programledaren ha problem med att få ordning på turtagningen i debatten när talarna frekvent överlappar varandras talturer och även programledarens turer.

5.6.2. Överlappande tal i debatten i *Opinion Live* (2017-09-28)

I den studerade debatten i *Opinion Live* (2017-09-28) är det vanligt att aktörerna försöker ta över varandras turer med överlappande tal. Överlappningarna blir vanliga redan i början av debatten när ett filmklipp visas med demonstranter på Bokmässan som går i ett långt led med gaffatejp fastklistrat på munnen. Filmklippet upprör debattörerna:

Ex. 39 (*Opinion Live* 2017-09-28)

0078 J: [ja menar man blir ju
 0079 asså [här]går dom som lever på att vi har yttrandefrihet»
 0080 G: [ja:]
 0081 J: »annars skulle inte ni finnas: å går å ska täppa till truten
 0082 [på (folk)]
 0083 A:[.hh jag tror]anledningen att man=att man eh lyfter de här
 0084 genom en bojkott de e ju att (.) faktiskt så som sagt dom e
 0085 privat aktör [dom behö:ver inte]
 0086 J: [jomen-]
 0087 G: [ja tror du har +fel+] jag tror faktiskt att
 0088 bokmässan den fungerar som en offentlig arena (.) i

En debattör (A, rad 0083–0085) blir överlappad av sina två motdebattörer (J och G, rad 0086–0087) och G tar över turen.

Även programledaren (B) överlappar och avbryter talares turer i den studerade debatten. Det gör hon t.ex. genom att ställa en fråga som berör något annat än det

som debattören talar om i sin pågående tur. På så sätt styr programledaren vilket ämnesinnehåll som behandlas i debatten:

Ex. 40 (Opinion Live 2017-09-28)

0092 en reell risk som jag tror att många av dom här bojkottarna
 0093 inte fattar riktigt vidden av vad dom gör därför jag vet ju
 0094 att de e många .hh(.) [av överty-]
 0095 B: [tycker du]att de e rätt att man (.)
 0096 att Nya Tider får ställa ut då?
 0097 G: ja de e okej i=allefall de acc- d- dom har fattat de
 0098 beslutet å de fungerar som en offentlig arena å ja menar ju

Mot slutet av den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) blir överlappningarna mer frekventa och det verkar bli en kamp om vem som ska ha samtalsturen. I exempel 41 tar programledaren över turen från en debattör (rad 0310). Då överlappar A programledarens tur genom att tala med hög röst i ett ökat tempo och upprepa sin inledande fras: *om man vill hitta...*(rad 0311 och 0313):

Ex. 41 (Opinion Live 2017-09-28)

0307 demonstrationsfrihet föreningsfrihet e viktigt ja va i
 0308 Aktuelltt här nyligen nu e nu e de både Sverigedemokraterna
 0309 Kristdemokraterna som vill förbjuda [eh: NMR]
 0310 B: [mm:(.)][men om vi går»
 0311 A: [>+men om man»
 0312 B: »över till NMR]
 0313 A: vill hitta (x) om man vill hitta strategier för
 0314 yttrandefrihet] på riktigt<+ då kanske man också intresserar
 0315 sig för d-demokrati å hur man på riktigt på ett genuint sätt

I debattens slutskede i Opinion Live får talarna inte får möjlighet att utveckla sina ståndpunkter när de ständigt blir överlappade och deras turer avbryts. Det blir av samma anledning också svårt för lyssnare att följa debatten. Det sker t.ex. i följande sekvens där de tre debattörerna försöker ta över varandras turer eller återta sin egen tur:

Ex. 42 (Opinion Live 2017-09-28)

0368 A: »potential att utföra så att säga våldsdåd vid till exempel
 0369 demonstration så jag tycker tycker man ska inte liksom
 0370 förenkla de här heller [>+de handlar inte bara om handling]»

0371 J: [nämen [(x)]]
 0372 G: [de]
 0373 A: »som redan har+< utbe-eh begåtts utan också om [intentioner»
 0374 J: [men de finns
 0375 alltså lagstiftning]
 0376 A: »mot (x)] och och å ja tycker att den här demonstrationen
 0377 skulle inte ha ägts rum [ja håller me dig där de de e»
 0378 G: [(x)(.)mm:[(xx)]]
 0379 J: [men de e de som är]»
 0380 A: »slentrianmässigt (x)]
 0381 J: »demonstrationsfriheten vilka tankar å idéer du än har hur
 0382 förfä:rliga förha:tliga hemska dom än e[(xxx)]
 0383 A: [+polis gör alltid+
 0384 [(x) +polis gör alltid en operativ+]
 0385 G: [man får (x)(.) alltså man mås- man måste ändå skilja (x)]

6.6.3. Analys av överlappande tal i de studerade debatterna

Överlappningarna i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) är reaktioner på innehåll i talarnas yttranden. I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) sker överlappningar i stället när samtalsdeltagarna tävlar om vem som ska inneha samtalssturen. Den som talar överlappande i debatten i Opinion Live höjer ofta sin röst, talar i snabbt tempo och upprepar sina fraser. Det kan vara en framgångsrik strategi för att behålla sin tur eller för att ta över turen från någon annan talare. Kampen om ordet med hjälp av överlappningar leder emellertid till att lyssnarna inte har möjlighet att höra hela innehållet i många turer. Aktörerna får heller inte tillfälle att utveckla sitt resonemang när de blir avbrutna.

6. Slutdiskussion

I denna kvalitativa studie har jag undersökt och diakront jämfört två debatter i två debattprogram i SVT som sändes med 45 års mellanrum. I det här avslutande avsnittet lyfter jag fram och diskuterar några av de resultat som jag kommit fram till.

Det finns en brist på mångfald i representation av olika roller hos aktörerna i debattprogrammet den studerade debatten i Opinion Live som sändes 2017-09-28. Det är enbart journalister och kulturarbetare som deltar i debatten i studion även bland aktörerna i publiken. De interaktiva möjligheter som finns i Opinion Live att involvera medieanvändare och beslutsfattare i debatten i studion tas inte tillvara eftersom deras skriftliga interaktiva debattinlägg inte tas upp till debatt i studion. I debatten i Kvällsöppet som sändes 1972-03-02 representeras däremot olika roller. Experter, publik och inbjudna debattörer deltar i debatten.

Ett annat resultat i min studie är att det i den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) är vanligt att lyssnaren tar över samtalssturen och invänder direkt mot innehåll i talarens yttrande genom att ifrågasätta, korrigera eller kritisera innehållet. Det sker inte i den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28). Det här resultatet skulle kunna indikera att det i debatter i dag inte är lika vanligt eller accepterat att direkt ifrågasätta eller kritisera innehåll i talarens yttrande. Om det förhåller sig så generellt i dagens debatter skulle kunna undersökas genom att studera flera debatter under olika tidpunkter och jämföra dem med varandra.

I de studerade debattprogrammen försöker producenterna få TV-tittarna intresserade av att se programmet på olika sätt. I Kvällsöppet (1972-03-02) är debatterna i fokus men de varvas med andra programinslag, t.ex. sketcher med anknytning till debattämnet och med artistframträdanden. I inledningen av programmet presenteras medverkande artister och sedan underhåller programledaren TV-tittarna genom att berätta anekdoter om innehållet i olika tidningsartiklar. I Opinion Live (2017-09-28)

inleder programledaren kortfattat med att berätta om debattämnena och genom att namnge några av de inbjudna debattörer som ska delta i programmet.

Ett annat resultat av min studie är de skillnader mellan intryck av närhet och distans som förmedlas till TV-tittarna i de två debattprogrammen. I den studerade debatten i Kvällsöppet (1972-03-02) förmedlas en informell och familjär stämning eftersom deltagarna sitter nära varandra och debattörerna och programledaren använder ett informellt och vardagligt språk i debatten. Debattdeltagarna och publik befinner sig oftast i kamerans fokus och publiken tillåts uttrycka sig spontant och ifrågasätta debattörerna. I den studerade debatten i Opinion Live (2017-09-28) har producenterna arrangerat en helt annan dramaturgisk miljö eftersom deltagarna befinner sig på fysiskt distanserade avstånd från varandra. Språket är formellt men aktörerna överlappar ofta varandras tal genom att höja sin röst, tala i snabbt tempo och upprepa fraser. Publiken sitter långt bort från debattbordet och får enbart tala om programledaren presenterar dem och ger dem ordet. Det innebär att den studerade debatten i Opinion Live är styrd och noggrant regisserad.

För att få ett mer generellt resultat än det som framkommit i den här studien behöver förstås fler debatter studeras. Denna studie synliggör i stället olika kvalitativa aspekter hur debattklimatet skiljer sig åt mellan två debatter i public service som sändes i SVT med 45 års mellanrum. De aspekter som jag har undersökt skulle kunna undersökas i fler debatter under olika tidpunkter för att man ska kunna dra generella slutsatser utifrån resultat av sådana studier.

Örnebring (2001:219) menar att debattprogram fungerar som en spegling av sin tid i avseendet att de är i samklang med samhällsklimatet och tendenser i samhället. De resultat som framkommit i denna studie visar ändå att i de två debatter som jag har studerat så speglas det samhällsklimat som rådde 1972 och det som råder idag i flera avseenden.

7. Litteraturförteckning

- Djerf Pierre, Monika & Weibull, Lennart. 2001. *Spegla, granska, tolka*. Stockholm. Bokförlaget Prisma.
- Gardner, Rod. 1995. *On some uses of the conversational token Mm*. Opublicerad doktorsavhandling. University of Melbourne
- Green-Vänttinen, Maria. 2001. *Lyssnaren i fokus: En samtalsanalytisk studie i uppbackningar*. Borgå: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Fiske, Jay. 1987. *Television Culture*. New York: Methuen.
- Hadenius, Stig. 1998. *Kampen om monopolet. Sveriges Radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Karlsson, Susanna. 2010. Multimodalitet i listproduktion. I Camilla Lindström och Jan Lindström (red). *Språk och interaktion 2*. Helsingfors universitet.
- Nordberg, Karin. 1998. *Folkhemmets röst: Radion som folkbildare 1925-1950*. Stockholm/Stenhag: Brutus Österlings Bokförlag Symposion.
- Norrby, Catrin. 2014. *Samtalsanalys: Så gör vi när vi pratar*. Upplaga 3. Lund: Studentlitteratur AB
- Nordenstam, Kerstin. 1994. *Korpus Gruppssam. Materialpresentation*. Göteborg: Meddelanden från Institutionen för svenska språket 4.
- Om Sveriges Radio. Radiohistoria*. 2008. Sveriges Radio. 25 mars. <<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3113&artikel=1971599>> (Hämtad 2018-09-28).
- Selby, K. & Cowdery, R. 1996. *How to study television*. London: Macmillian.
- Svensson, Christian. 2001. *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram*. Diss. Linköpings universitet.
- Svensson, Christian. 1999. TV-debatter som demokratiskt forum. I Amnå, Erik (red.) *Politikens medialisering*. SOU 1999:126, s.197-229. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Weibull, Lennart., Wadbring, Ingela och Ohlsson, Jonas. 2018. *Det svenska medielandskapet. Traditionella och sociala medier i samspel och konkurrens*. Stockholm: Liber AB.

- Wirdeñäs, Karolina. 2013. Samtal och samtalsforskning. I Eva Sundgren (red.). *Sociolingvistik*. Upplaga 2. Stockholm: Liber AB.
- Örnebring, Henrik. 2001. *TV-parlamentet: debattprogram i svensk TV 1956–1996*. Diss. Göteborgs universitet.

7.1. Analysmaterial

Kvällsöppet. 1972. Sveriges Television. svt2, 2 mars.

<<https://www.oppetarkiv.se/video/1265544/kvallsoppet>> (Hämtad 2018-11-01)

Opinion Live. Säsong 3. 2017. Sveriges Television. svt1, 28 september.

<<http://www.svtplay.se/video/15343877/opinion-live-sasong-3-28-sep-22-00?start=auto&tab=2017>> (Hämtad 2018-01-01)

Bilaga 1

Transkriptionsnyckel

Transkriptionsnyckel (Norrby 2014:110–111 efter Nordenstam 1994b: Korpus Gruppsam.)

(.)	paus*
<u>v</u> ansinnigt	emfatiskt tryck (stryks under)
va:nsinnigt	förlängning av föregående ljud
va::nsinning	ytterligare förlängning
fan-	avbrutet ord
[]	överlappande tal
[[samtidigt inledda yttranden
=	<i>latching</i> , yttranden sammanbundna utan paus
°vansinne°	sägs med svag röst
+vansinne+	sägs med högre röst än normalt
BULLER	metakommentarer har versaler
SKRATT	alla skrattar
SKRATTAR	talaren skattar
vansinne	sägs med skrattande röst
.ord .hja.	inandning föregår ord
^hmm^	sägs med legouttal (glidande uttal)
hh.hh	utandning respektive inandning
(vansinne)	parentes anger osäker transkription
(x) (xx) (xxx)	omöjligt att höra - (x) motsvarar ett ord, (xx) två ord och (xxx) tre eller fler ord
<de e vansinne>	långsammare takt än vanligt
>de e vansinne<	snabbare takt än vanligt
»	repliken fortsätter på ny rad (används vid sekvenser av samtidigt tal)
→	fortsättningston, ”det kommer mer”
↑	stigande ton
?	frågeintonation (markering av hel sats)
↓	tydligt fallande ton

* Om pausen är längre än en sekund anges den i antal sekunder, t.ex. (10 s)